

Vai savu taisnību tiesā iespējams pierādīt arī bez līguma oriģināla? 1/15/24

Dzīvē gadās visādi, piemēram, dokumenta oriģināls ir pazudis. Pie personas kādreiz ir atradies pirms desmit gadiem noslēgta un joprojām spēkā esoša līguma parakstīts oriģināls, tas ir kādreiz ieskenēts un saglabāts nolasāmā formā, bet kaut kādu apstākļu dēļ vairs nav pieejams.

Ja par līgumu izcēlies strīds, tad personai, kura atbild par domu vērsties tiesā, varētu rasties šaubas par to, vai nespēja uzrādīt tiesai līguma oriģinālu liegs iespēju pierādīt savu taisnību. Tomēr arī šādos gadījumos, ja personas rīcībā ir pierādījumi par līguma noslēgšanas faktu un tā saturu, izredzes panākt sev vēlamu rezultātu tiesā saglabājas.

Civiltiesiskos strīdos pusēm ir pretējas intereses un viedokļi, un katra puse cenšas pārliecināt tiesu par noteiktu tiesisko attiecību un juridiski nozīmīgu faktu esamību vai neesamību. To var panākt tikai ar pierādījumiem un pierādīšanu.¹

Saskaņā ar Civilprocesa likuma (CPL) 92. pantu pierādījumi lietā ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā.

Savukārt 93. panta pirmajā daļā noteikts, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus. Pierādīšanas pienākums gulstas uz prasītāju, kuram jāpierāda tiesību aizskāruma fakts, un to var izdarīt, tikai pamatojoties uz pierādījumiem.²

Civilprocesa teorijā tieši rakstveida pierādījumus pieņemts uzskatīt par vissvarīgākajiem.³ Saskaņā ar CPL 110. pantu rakstveida pierādījumi ir ziņas par faktiem, kuriem ir nozīme lietā, un šīs ziņas ar burtu, ciparu un citu rakstisku zīmju vai tehnisku līdzekļu palīdzību ierakstītas dokumentos, citos rakstos, kā arī attiecīgās ierakstu sistēmās (audio, video magnetofonu lentēs, datoru disketēs u.c.).

Viens no praksē visbiežāk sastopamajiem rakstveida pierādījumiem ir ziņas, kas nostiprinātas dokumenta formā, tostarp rakstveidā noslēgtos līgumos un vienošanās, kurus tiesas procesa dalībnieki iesniedz tiesā, lai pierādītu konkrētu tiesisku attiecību rašanos, pārgrozīšanos vai izbeigšanos.

Tomēr ne visas rakstveidā nostiprinātās un tiesai iesniegtās ziņas tā novērtē kā patiesīgas un izmantojamas par rakstveida pierādījumiem. Tiesas novērtējums ir atkarīgs no vairākiem vērtējamajiem faktoriem, tostarp no ziņu rakstveida nostiprinājuma juridiskā spēka.

Saskaņā ar CPL 111. panta otro daļu rakstveida pierādījumi iesniedzami oriģinālā vai noteiktā kārtībā apliecināta atvasinājuma veidā. Ja to faktu noskaidrošanai, kuriem ir nozīme lietā, pietiek ar rakstveida dokumenta vai cita raksta daļu, tiesai var iesniegt izrakstu no tā. Savukārt 111. panta ceturtdaļa nosaka – ja tiesai ir iesniegts rakstveida pierādījums atvasinājuma veidā, tad tiesa pēc lietas dalībnieku motivēta lūguma vai pēc savas iniciatīvas ir tiesīga pieprasīt iesniegt vai uzrādīt oriģinālu, ja tas nepieciešams lietas apstākļu noskaidrošanai.

Tātad, lai gan lietas dalībnieki var iesniegt tiesā arī apliecinātus dokumentu atvasinājumus, tiesa ir tiesīga no iesniedzēja pieprasīt dokumenta oriģinālu, piemēram, ja kāds cits lietas dalībnieks vērsis tiesas uzmanību uz šaubām par dokumenta, kura kopija iesniegta tiesā, juridisko spēku. Vienlaikus gan lietas dalībnieka nespējai uzrādīt iesniegtā dokumenta oriģinālu nevajadzētu būt par pamatu tiesai jau iesniegto dokumenta atvasinājumu (kopiju) vispār neņemt vērā.

Pirmkārt, norādāms, ka tiesa nevar vērtēt iesniegto dokumentu tikai un vienīgi formāli, bet tai ir tiesības

norādīt uz dokumenta trūkumiem un klasificēt iesniegto līgumu nevis kā juridiski spēkā esošu dokumentu, bet tikai kā rakstveida pierādījumu.

Arī šādā formā iesniegts pierādījums tiesai būs jānovērtē kopsakarā ar citiem lietas materiāliem, nevis izolēti.⁴

Līdz ar to gadījumos, kad dokumenta oriģināls nav saglabājies, lietas dalībniekam, kurš konkrēto faktu ar dokumentu būtu vēlējies pierādīt, jācenšas tiesai savu taisnību pierādīt ar citiem civilprocesā atzītajiem pierādīšanas līdzekļiem, piemēram, liecinieku liecībām un paskaidrojumiem. Šeit kā vērtīgs pierādījums varētu kalpot jebkurš uz nozaudētā līguma pamata radīts dokuments, piemēram, rēķins, kurā ierakstīts līguma nosaukums un datums, vai no bankas izprasīts maksājuma uzdevums, kura mērķa sadaļā ietverta atsauce uz līgumu. Ar šādu netiešu pierādījumu palīdzību tiesa varētu tikt pārliecināta par to, ka līgums ir bijis noslēgts un puses ir veikušas darbības, kas izriet no tajā pielīgtajiem pienākumiem un tiesībām. Novērtējot citus iesniegtos dokumentus kopsakarībā ar iesniegto līguma atvasinājumu, tiesa varētu atzīt līgumu par pieļaujamu rakstveida pierādījumu, kas pierāda konkrēta satura darījuma esību.

Šeit atzīmēt ir vērts arī to, ka civiltiesiskās attiecībās darījuma dalībniekiem vairumā gadījumu ir rīcības brīvība noteikt tiesiskā darījuma formu. Ja to pieļauj likums, tad darījuma dalībnieki var noslēgt arī mutisku vienošanos, kas arī var būt tiesību un pienākumu, kā arī tiesā ceļamas prasības rašanās pamats, jo arī saistībā ar nerakstisku vienošanos izcēlies strīds ir risināms tiesā.⁵

Protams, šādos gadījumos tiesā nav iespējams iesniegt vienošanos rakstveidā, jo tāda nekad nav pastāvējusi, bet tas nenozīmē, ka vienošanās saturu un esību nav iespējams pierādīt. Arī šeit, līdzīgi kā gadījumā, kad rakstveida vienošanās ir nozaudēta, pusei, kas vēlēsies kaut ko pierādīt, būs savi argumenti jābalsta ar jau iepriekš aprakstīto citu pierādījumu palīdzību.

Otrkārt, tiesai nebūtu jāiejaucas un jānosaka tie līdzekļi un paņēmieni, ar kuriem kāda no pusēm vēlas pārliecināt tiesu par savu taisnību.⁶ Tātad, ja kāda no pusēm nevar vai pat nevēlas kā pierādījumu uzrādīt dokumenta oriģinālu, tā saglabā tiesības iesniegt citus pierādījumus. Vienlaikus, saskaņā ar CPL 97. pantā nostiprināto pierādījumu vienāda spēka principu tiesai jāvērtē visi iesniegtie pierādījumi, kas attiecināmi uz strīda apstākļiem.⁷

Svarīgi pieminēt, ka dokumenta atvasinājumam ir juridisks spēks tikai tad, ja tā oriģinālam ir juridisks spēks.⁸ Tas nozīmē, ka spēkā neesoša dokumenta apliecinājums nepadara oriģinālu par spēkā esošu dokumentu, lai gan ar šādu apliecinājumu var apliecināt spēkā neesošajā dokumentā ietvertās ziņas. Piemēram, var apliecināt, ka puses bija sagatavojušas konkrēta satura vienošanos, kas nav stājusies spēkā, un šādi pierādīt konkrētajā laikā pastāvošo pušu gribu, vai arī apliecināt, ka puses turpmāk savas tiesiskās attiecības pakārtoja līgumam, kas formāli nav stājies spēkā, un rīkojās konkludenti jeb tā, it kā līgums tomēr būtu bijis spēkā.

Citiem vārdiem sakot, arī apliecināts spēkā nestājies līgums ir iesniedzams tiesā kā rakstveida pierādījums, taču tiesa to novērtēs kritiskāk un ne kā dokumentu. Iesniedzējam apliecinātās rakstveida ziņas būs jāpierāda ar citiem pierādīšanas līdzekļiem, piemēram, jāpierāda, ka otra puse strīdā ir rīkojusies tā, it kā dokuments būtu bijis spēkā. Turpretī spēkā nekad nestājies neparakstīts līgums neiegūs juridisku spēku tikai ar tā vienpusēju apliecinājumu, un bez citiem attiecināmiem pierādījumiem personai varētu neizdoties pierādīt savu taisnību.

¹ Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 62. lpp.

² Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 29. lpp.

³ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28. nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 374. lpp.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-176.

⁵ Kalniņš E. Rakstiska forma kā nosacījums prasības tiesībai uz darījuma pamata. Jurista Vārds, 15.04.1999., Nr. 14 (121).

⁶ Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933, 233. lpp.

⁷ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, Latvijas Universitāte, 2013, 25. lpp.

⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2021. gada 5. februāra spriedums lietā SKC-143/2021 (C30281315).